

Magazine on Low External Input Sustainable Agriculture

ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਕ ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮੂਲ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

AME Foundation
No. 204, 100 Feet Ring Road, 3rd Phase,
Banashankari 2nd block, 3rd stage,
Bangalore- 560085, India
Tel: +91-080-22699512, +91-080-22699522
Fax: +91-080-22699410
E-Mail: leisaindia@yahoo.co.in

ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ

ਗਲੀ ਨੰ. 4, ਆਰ. ਵੀ. ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਗਰ, ਬਾਜ਼ਾਖਾਨਾ ਰੋਡ,
ਜੈਤੋ-151202 ਸੰਪਰਕ: 01635-231415, 503415
ਵੈੱਬਸਾਈਟ: khetivirasatmission.org
ਈਮੇਲ: khetivirasatmission@gmail.com

ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਆਈ. ਐੱਲ. ਈ. ਆਈ. ਏ. ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ: ਕੇ. ਵੀ. ਐੱਸ. ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੰਪਾਦਕ: ਟੀ. ਐੱਮ. ਰਾਧਾ, ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਅਨੁਵਾਦ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ: ਬੀ. ਐੱਮ. ਸੰਜਨਾ, ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਕਰਨ: ਉਮੋਂਦਰ ਦੱਤ,

ਅਮਨਜੋਤ ਕੌਰ, ਰੂਪਸੀ ਗਰਗ

ਪ੍ਰਬੰਧਨ: ਜੀ. ਜੀ. ਰੁਕਮਨੀ, ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਲੇਆਉਟ ਅਤੇ ਟਾਈਪ ਸੈਟਿੰਗ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਛਪਾਈ: ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਆਵਰਣ ਫੋਟੋ: ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ

ਲੀਜ਼ਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ: ਫਾਰਮਿੰਗ ਮੈਟਰਜ਼ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ)

ਲੀਸਾ ਰੀਵਿਸਟਾ ਡੇ ਐਗਰੀਕੋਲੋਜੀਆ (ਲਾਤੀਨੀ ਸੰਸਕਰਨ)

ਲੀਸਾ ਇੰਡੀਆ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਕੰਨੜਾ, ਤਾਮਿਲ, ਉੜੀਆ, ਮਰਾਠੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ ਸੰਸਕਰਨ)

ਐਗਰੀਕੋਲੋਜੀ (ਪੱਛਮੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਫਰੇਂਚ ਸੰਸਕਰਨ)

ਐਗਰੀਕੋਲੋਜੀ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸਿਅੰਸ ਏਮ ਐਗਰੀਕੋਲੋਜੀਆ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ

ਬੋਆਬਾਬ (ਈਸਟ ਅਫਰੀਕਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ)

ਸੰਪਾਦਕ ਵੱਲੋਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਬੰਧਤ ਲੇਖਕ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮਾਇਜ਼ੇਰੀਅਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ

ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕੋ

ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖੇਤੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਕਰਨ ਦਾ ਸਤਾਰਵਾਂ ਅੰਕ ਆਪਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਆਪਜੀ ਤੋਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰੇ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਸਦਕਾ ਲੀਜ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਜੀ ਨਾਲ ਉੱਚ ਮਿਆਰੀ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੇਗੀ ਕਿ 'ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ' ਦੁਆਰਾ ਖੇਤੀ-ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਊ ਆਜੀਵਿਕਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਸਾਧਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚੇਤਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਮਯਾਬ ਤਜਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਪੱਖੀ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਜੀ ਨਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਗਿਆਨ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਲਿਪੀਬੱਧ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਹੋਵੇ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ' ਦੇ ਮੂਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੁੱਝ ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰੋਣਾਦਾਈ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਉਲੱਥਾ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਹਥਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਖਰ੍ਹਾ ਉੱਤਰੇਗਾ।

ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਟੀਮ
ਮਾਰਚ-2022

ਲੀਜ਼ਾ ਘੱਟ ਬਾਹਰੀ ਆਗਤਾਂ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਇੱਕਮਿੱਕਤਾ ਰਾਹੀਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਰਵਉੱਤਮ ਇਸਤੇਮਾਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੀਜ਼ਾ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਢਾਲਣ ਲਈ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਹਿਭਾਗੀ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ਾ ਰਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਗਲੇਰੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਲੀਜ਼ਾ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੁਨੇਹਾਂ ਹੈ।

ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ ਰਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਘੱਟ ਬਾਹਰੀ ਆਗਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਰਾਹੀਂ ਟਿਕਾਊ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੱਖਣ ਦੇ ਅਰਧ ਖੁਸ਼ਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਬਦਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਗਿਆਨ ਵਧਾਉਣ, ਸਿਖਲਾਈ, ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਵੰਡਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਏ. ਐੱਮ. ਈ. ਫਾਂਊਂਡੇਸ਼ਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਛਕ ਕਿਸਾਨ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਵੇਂ ਖੇਤੀ ਪੱਦਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਪੂਰੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਨ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖਣ-ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਲਾਇਕ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। www.amefound.org

ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ ਸਵੈਨਿਰਭਰ, ਸਵੈਮਾਣੀ, ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਰਚ, 2005 ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਰਪੇਸ਼ ਖੇਤੀ ਸਿਹਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸੰਕਟ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਰਸਾਇਣਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਮੁਕਤ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਸੂਬੇ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰ ਮੁਕਤ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਬਾਰਤ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। (www.khetivirasatmission.org)

ਮਾਇਜ਼ੇਰੀਅਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1958 ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਇਹ ਜਰਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ ਬਿਸ਼ਪ ਦੀ ਵਿਕਾਸਤਮਕ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਮਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਬੀਤੇ 50 ਤੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਾਇਜ਼ੇਰੀਅਰ ਅਫਰੀਕਾ, ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਜਾਤੀ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਭੇਦ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਮਾਇਜ਼ੇਰੀਅਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹਿੱਤ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੈ। ਮਾਇਜ਼ੇਰੀਅਰ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਜ਼ੇਰੀਅਰ ਆਪਣੇ ਸਹਿਭਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਬਦਲਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਖੜਾ ਹੈ। (www.misereor.de; misereor.org)

ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ - ਇੱਕ ਹੋਣਹਾਰ ਮੁੱਲ ਜੋੜ

ਇੱਕ ਆਸ਼ਾ ਭਰਪੂਰ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਕਸਰ ਉੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਈ ਸੀਏ ਆਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਲ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਲੀਚੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੇਜ ਨੰ: 5

ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ - ਮੱਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਣ ਵਾਸੀਆ ਦਾ ਸ਼ਸਕਤੀਕਰਨ

ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ:- ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰੀਫ, ਰਬੀ ਦੇ ਸੀਜਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਵੀ ਖੇਤ ਉਪਰ ਕੋਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂ ਸਬਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ, ਪਕਾਉਣਾ, ਸਫਾਈ ਕਰਨਾ, ਗ੍ਰੇਡਿੰਗ ਕਰਨਾ, ਛਟਾਈ ਕਰਨਾ, ਸਕਾਉਣਾ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ, ਪੈਕਿੰਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੇਜ ਨੰ: 10

ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ

ਛੋਟੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣਾ

ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਸਧਾਰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਯੋਗ, ਤਾਲਮੇਲ, ਇਕਸਾਰਤਾ, ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁੱਲ ਸੰਸਥਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਪਬਿਯੂਰ ਪੰਚਾਇਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਢਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਪੇਜ ਨੰ: 16

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਨਮਕ ਅਤੇ ਚਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰੋਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਰੂਰਤਾਂ ਖੇਤ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਖੇਤ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਬਦਲਿਆ। ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਦਾ ਯੁੱਗ ਆਇਆ। ਜੋ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਪਰ ਹੁਣ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਮਾਂ ਬਦਲਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਲੀਜ਼ਾ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਖੁਦ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਾਮਯਾਬ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਣਗੀਆਂ।

ਧੰਨਵਾਦ

ਆਪਣੀ ਬਰੀਚੀ 'ਚ ਆਪ ਉਗਾਓ - ਬਿਨ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਖਾਓ

ਜ਼ਹਿਰ ਮੁਕਤ
ਘਰੇਲੂ ਬਰੀਚੀ ਲਾਓ

ਕੁਝ ਮਰਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਲਾਨਾ 50 ਤੋਂ 60 ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਓ

ਖੇਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਮਿਸ਼ਨ
ਆਰ.ਵੀ. ਸਾਂਤੀ ਨਗਰ, ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਰੋਡ, ਜੈਤੋ (ਫਰੀਦਕੋਟ)

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

01635-231415, 503415

<https://www.facebook.com/groups/khetivirasatmission/>

website: www.khetivirasatmission.org

ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ - ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਉੱਦਮ

ਅਲਮਵਤੀ ਪੋਗੋਨਰ, ਐਸ.ਪੁਰਬੇ, ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਾਥ, ਐਸ.ਡੀ.ਪਾਂਡੇ ਅਤੇ ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ ਫਲਾਂ

ਇੱਕ ਆਸ਼ਾ ਭਰਪੂਰ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਕਸਰ ਉੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਈ ਸੀਏ ਆਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਲ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਲੀਚੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੀਚੀ ਵਿਕ੍ਰੇਤਾ/ ਗੀਟੇਲਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੋ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਲੀਚੀ ਕਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਲੀਚੀ ਦਾ ਦਿਲ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਵਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਹਰ ਲੀਚੀ ਕਿਸਾਨ, ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਚੋਲੀਏ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀਆਂ ਫਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਦੀ ਕਟਾਈ/ਤੁੜਾਈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਬਾਗ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੀਚੀ ਦੀ ਤੁੜਾਈ 15 ਤੋਂ 20 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੇਰੀ ਕਾਰਪ ਬ੍ਰਾਊਨਿੰਗ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਲ ਦਾ ਰੰਗ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਲ ਤੋਂ ਭੂਰਾ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤੋੜੀ ਗਈ ਲੀਚੀ ਸਾਧਾਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ 24 ਤੋਂ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਟਾਫਟ ਖਰੀਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਫਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਭੂਰੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਦਾ ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲੀਚੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਸ ਨਾਲ ਜਿਆਦਾ ਵਧੀਆ ਵਿਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਵੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੂਰ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਭੇਜਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਫਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕੋਈ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੀਚੀ ਕਿਸਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਗ ਦੇ ਦਿੰਦੇ

ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਆਸਾਨ ਉਪਲੱਬਧ ਇਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਮੁੱਲ ਤਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ- ਉਹ ਹੈ ਘੱਟ ਕਮਾਈ।

ਚੰਦਰਕੁਮਾਰੀ ਲੀਚੀ ਸੁਕੈਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ - ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ ਐਨ ਆਰ ਸੀ ਐੱਲ ਦੀ ਪਹਿਲ

ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਸਲ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਫਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੋਸ਼ਣ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਨਾਲ ਫਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਕੇ ਫਲ ਦਾ ਭੰਡਾਰਨ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੰਡੀਕਰਨ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਸਕੇ, ਦੂਸਰਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪੂਰਤੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਵੇਚ ਸਕੇ।

ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ ਅਤੇ ਬੀਚੀ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ (ਐਨ ਆਰ ਸੀ ਐੱਲ), ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ, ਬਿਹਾਰ ਨੇ ਲੀਚੀ ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਮਿਆਰੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਉਦਯੋਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਫੰਡਿੰਗ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਸਹਿਯੋਗ

ਨਾ ਹੋਵੇ, ਹਿਤਧਾਰਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਲਗਭਗ ਅੰਧਾਰਾ ਰਿਹਾ।

2014 ਤੋਂ 2017 ਦਰਮਿਆਨ, ਐਨ ਆਰ ਸੀ ਐੱਲ ਨੇ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਹਿਲੂ ਆਪਣੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਮੇਲਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ, ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਵਪਾਰਕ ਮੌਕੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਚਿਆ। ਲੀਚੀ ਉਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਪਸੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਉੱਦਮ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੀਚੀ ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ, ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ, ਭੰਡਾਰਨ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹਨਾਂ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ 2018 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਹ ਲਹਿਰ ਜੋਰ ਫੜਨ ਲੱਗੀ।

ਅਨੁਜ ਕੁਮਾਰ ਆਪਣੇ ਲੀਚੀ ਅਤੇ ਅੰਬ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨਾਲ - ਪੁਸਾ, ਸਮਲਤੀਪੁਰ

ਟੇਬਲ - ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੁਜ ਕੁਮਾਰ ਰਾਏ ਦੇ ਲੀਚੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਵਾਧਾ

ਮੰਡੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ	ਤਾਜੇ ਫਲ	ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ	ਕੁੱਲ ਆਮਦਨੀ
ਸਾਡੀ ਫਸਲ ਵਿਚੋਲੀਏ ਨੂੰ	3000 ਕਿਲੋ	ਨਹੀ	40000/-
ਕੁੱਝ ਫਸਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ	2500 ਕਿਲੋ	500 ਕਿਲੋ	1,12,500/-
ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ	ਨਹੀ	3000 ਕਿਲੋ	4,75,000/-

ਕੁੱਝ ਮਲਾਲ- ਧਾਰੀ :-

ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੁਰਗਾਨੀ ਬਲਾਕ ਦੇ 55 ਸਾਲਾਂ ਕਿਸਾਨ ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਆਪਣੇ ਅੰਸ ਦੇ 10 ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਜੋਗੀ ਆਮਦਨੀ ਕੱਢ ਪਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਰਾਜੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ.ਐੱਲ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਮਿੱਥੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਸੁਕੈਸ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਰੈਡੀ-2 ਸਰਵ ਉਤਪਾਦ ਬਣਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਗਵਾਂਢੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੀਚੀ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੀਚੀ ਪਲਪ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇੱਥੇ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਜੁਤਾਈ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਖੇਤੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਆਪਣੇ 24 ਸਾਲਾਂ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਰ ਅਤੇ ਵਿਕ੍ਰੇਤਾ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਪਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2018 ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ, ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਲਾਭ ਆਪਣੇ ਬਿਜਨੈਸ ਵਿੱਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਪਲਪ ਖਰੀਦ ਸਕਣ। ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ 'ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਐਗ੍ਰੋ ਫੂਡਜ਼' ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਪਲਪ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਲੀਚੀ ਸਕੇਸ ਅਤੇ ਕੈਸੀ ਟੂ ਸਰਵ ਉਤਪਾਦ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ, ਹੋਲਟ ਅਤੇ ਢਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-

ਵੱਖ ਸਵਾਦਾ ਵਾਲੇ ਤਾਜੇ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਤੋਂ ਪਟਨਾ, ਹਾਈਵੇ ਤੇ ਰਿਟੇਲ ਸਟੋਰਾਂ ਉੱਪਰ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਰੂਟ ਤੇ ਟ੍ਰੈਵਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 3 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੋਵਰਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਰ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਲੀਚੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੀਚੀ ਖਰੀਦ ਕੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਗੁਣ ਜੋ ਲੀਚੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਫਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਦ - ਉਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਨਕ। ਇਸਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਆਈਸਕ੍ਰੀਮ ਅਤੇ ਮਿਠਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਜਿਵੇਂ ਅਗਰਬੱਤੀ ਅਤੇ ਮੇਕਅੱਪ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਿਵੇਂ ਲਿਪਸਟਿਕ ਤੱਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇਗੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮਸਤੀਪੁਰ ਦੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਕਿਸਾਨ ਅਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਰਾਏ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੀਚੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਅਨੋਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਲੀਚੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਉਪਲੱਬਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਲੀਚੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮਨਮੋਹਕ ਸਵਾਦ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਾਇਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਅਲੀਕੋੜ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਸਮਬਦੀਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੌ ਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਸੜਕ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਏਨੀ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਨੋਜ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਦਾ ਰੋੜਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਰਵੱਈਆ ਕਾਫੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਰੱਖਿਆ। ਮਈ 2021 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਰੋਨਾ ਮਹਾਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਲੀਚੀ ਦਾ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰ ਅਨੋਜ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮੌਕੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੇ ਲਈ ਮਜਬੂਤੀ ਨਾਲ ਖੜਾ ਸੀ ਉਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਲੀਚੀ ਬੜੀ ਹੀ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਫਲ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਲਾਕ-ਡਾਊਨ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਘਾਟ ਗਿਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪਲਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਾਂਗਾ। ਐਨ ਆਰ ਸੀ ਐਲ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਨੋਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਬਚਾਈ ਸਗੋਂ ਲੀਚੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪਨਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਉਸਦੇ 60 ਲੀਚੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਉਸਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ 60000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ

ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬੀਜ ਨੂੰ ਵੇਚਦਾ ਸੀ। ਪਰ 2020 ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ 10 ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਫਲ ਜੋ ਕਿ 500 ਕਿੱਲੋ ਸੀ, ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਕੇ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾ ਕੇ 79200 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਇਹੀ ਤਕਨੀਕ 'ਮੱਲਿਕਾ' ਅੰਬ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ। ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਉਤਪਾਦ ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਮ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਵੇਚਣ ਲਈ ਪੂਸਾ ਅਤੇ ਸਮਸਤਪੁਰ ਦੇ ਹੋਟਲ, ਢਾਬਿਆਂ, ਕੈਟਰਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰਿਟੇਲ ਸਟੋਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਨੋਜ ਦਾ ਖੇਤੀ-ਢਾਚਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਲਾਘਾ ਅਤੇ ਜਿਕਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨੂੰ ਅਵਸਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ 5 ਏਕੜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹਨ, ਜੋ ਉਸਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ, ਇਹ ਹਨ - ਲੀਚੀ, ਅੰਬ, ਸੇਬ, ਆੜੂ, ਅਲੂਚਾ, ਕਿੰਨੂ, ਨਿੰਬੂ, ਅੰਗੂਰ, ਜਾਮੁਨ, ਆਂਵਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਾਰੇ। ਅਨੋਜ ਗਏ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਆਪਣੀ ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨ ਅਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟਡ, ਝਾਪਤਾ, ਮੁਜੱਫਰਪੁਰ ਕੰਪਨੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਆਈ ਅਤੇ ਮਾਰਚ 2020 ਵਿੱਚ ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਆਰ.ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ.ਐੱਲ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਉਦਮ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆਂ ਮਈ-ਜੂਨ ਦੇ ਲੀਚੀ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ 20 ਟਨ ਦੇ ਲਗਭਗ ਲੀਚੀ ਪਲਪ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਲੀਚੀ ਤੋਂ ਸੁਕੈਸ ਅਤੇ ਰੈਡੀ-ਟੂ ਸਰਵ ਉਤਪਾਦ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗਰੁੱਪ ਅੱਗੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਲੀਚੀ ਦੀ ਵੈਲਿਯੂ ਚੇਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਵਧੀਆ ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਸੁਧਰ ਸਕੇ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਵੱਡੀ ਢਾਬੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੁਰਕੀ ਵਾਂਗ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਉਤਸਾਹ ਜਨਕ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੰਗੇ ਬਦਲਾਅ

ਦੀਆਂ ਠੰਡੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਦਿਲਚਪਸੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਠੀਕ ਵੀ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਲੀਚੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ/ਸੱਚ ਦੇ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐੱਮ ਵੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਇੱਕ ਜਿਲ੍ਹਾ ਇੱਕ ਉਤਪਾਦ ਅਧੀਨ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜਿਲ੍ਹੇ ਮੁਜੱਫਰਪੁਰ, ਪੂਰਬੀ ਚੰਪਾਰਨ ਅਤੇ ਸੀਤਾਮੜੀ ਲੀਚੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ।

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ : ਕੁੱਝ ਉਹ ਕਾਰਨ ਜਿੰਨਾ ਨੇ ਨਾਮ ਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਅਨੋਜ ਗਏ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਘਰ ਦੀ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ :-

ਇਕ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਲੌਤਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਉਪਯੋਗਪਤੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਰਿਹਾ ਦੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਰਸੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਯੂਨਿਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੂਖਮ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ

ਕਾਮੇ ਪੈਕਿੰਗ ਲਈ ਲੀਚੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਜਾ ਕੇ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਭਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਖਿਲੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, “ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕੋ ਬਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਵੱਡਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਲਦੀ ਕਰਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਫਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਆਧਾਰਭੂਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੀ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਉਤਪਾਦ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸਕਾਂਗਾ ਜੋ ਕਿ ਵਿਕੇ।”

ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਿਯੋਗ:-

ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ/ਉੱਦਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਦਮ ਉੱਦਮ ਤਕਨੀਕੀ ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਖੜੇ ਕਰਨ ਤੱਕ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਆਰ. ਕੇ ਵੀ ਕੇ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਵਪਾਰ ਇਨਫਿਊਲੇਸ਼ਨ ਇਕਾਈਆਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਸਤਾਂਤਰਣ ਸੈਕਸ਼ਨ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਸਟਾਰਟਪ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ-ਐਨ ਆਰ ਸੀ ਐਲ ਵਿਖੇ, ਈ.ਡੀ.ਪੀ ਅਧੀਨ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਬਾਅਦ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਉਪਕਰਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਇਰਿੰਗ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਊਟਰ ਹਾਇਰਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਜਰੂਰੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਫ ਐਸ ਐਸ ਏ ਆਈ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਜੋਖਿਮ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹੀ ਹਨ।

ਸੁਪਨੇ ਵੱਡੇ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਥੋੜੇ ਤੋਂ

ਸੁਪਨੇ ਦੇਖਣਾ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਦੂਸਰੀ। ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਉਦਯੋਗ ਉੱਪਰ ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਸਰਲ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਆਸਾਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਲਈ ਵੱਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਉਤਪਾਦ ਬਣਾਵੇ, ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰੇ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸਦਾ ਉਤਪਾਦ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕੇਗਾ। ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਉਤਪਾਦ ਦੇ, ਜੋ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਘਾਟੇ ਦੇ ਜੋਖਿਮ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੋਜ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਮੇਰੀ ਯੋਜਨਾ ਥੋੜੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਨੂੰ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਵਾਂਗਾ।”

ਸਿੱਟਾ :-

ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮੌਕੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਤਾਜ਼ੀ ਲੀਚੀ ਦੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਾਧਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਉੱਦਮਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਰਾਸਤੇ ਖੋਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੈਕਿੰਗ, ਭੋਜਨ ਸਮੱਗਰੀ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ, ਰਸਦ, ਗੋਦਾਮ ਅਤੇ ਈ ਕਾਮਰਸ ਆਦਿ। ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਮਾਈਕ੍ਰੋ- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਸਾਹੀ ਲੀਚੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ. ਆਈ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪੀ ਐਮ ਐਫ ਐਮ ਈ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਲੀਚੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮੌਕੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੀਚੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੂਸਰੇ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਉਪਲੱਬਧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਲੇਮਵਤੀ ਪੋਰੋਨੇਰ

ਵਿਗਿਆਨੀ (ਫਲ ਵਿਗਿਆਨ)

ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ - NRCL

ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ, ਬਿਹਾਰ

ਈਮੇਲ - alemwati@gmail.com

Litchi Processing
A promising value addition
LEISA INDIA, June 2021

ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ

ਮੱਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਣ ਵਾਸੀਆ ਦਾ ਸ਼ਸਕਤੀਕਰਨ

ਨੀਰਜ ਕੁਮਾਰ, ਮੁਹੰਮਦ ਜਾਹਿਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਾ ਖਮਾਰੀਆ

ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ:- ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰੀਫ, ਰਬੀ ਦੇ ਸੀਜਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਵੀ ਖੇਤ ਉਪਰ ਕੋਈ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ, ਪਕਾਉਣਾ, ਸਫਾਈ ਕਰਨਾ, ਗ੍ਰੇਡਿੰਗ ਕਰਨਾ, ਸਟਾਈ ਕਰਨਾ, ਸਕਾਉਣਾ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ, ਪੈਕਿੰਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਉੱਪਰ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ, ਸੀਜਨ ਉਚਿੱਤ ਸਲਾਹ, ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਮਾਰਕਿਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਸਹਾਰੀਆ ਕਬੀਲੇ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰਕ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕਾਰਜਤਮਕ ਵਿਸਥਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਜਿਹੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਾਲੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨ ਪਹੁੰਚ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਵਿਕਲਪਿਕ ਉੱਦਮ ਜੋ ਕਿ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ,

ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀਆਂ ਲਈ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਉਚਿੱਤ ਆਮਦਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵਧੀਆ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਪਾਏ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਵਪੁਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ

ਪਲਾਸ਼ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਗੁੰਦ ਬੜੀ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ।

ਡਬਲਯੂ.ਪੀ.ਜੀ. ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ

ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਰੈਨਾ, ਸ਼ਿਓਪੁਰ, ਭਿੰਡ, ਗਵਾਲੀਅਰ, ਦਾਤੀਆ, ਸਿਵਪੁਰੀ, ਵਿਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗੁਣਾ (ਇਹ ਸਭ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇਲਾਕੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਬਾਰਨ ਜਿਲ੍ਹਾ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਸਹਾਰੀਆ ਜਨਜਾਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਨਜਾਤੀ ਸਮੂਹ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਹਾਰੀਆ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਹਿਰ ਲੱਕੜਹਾਰੇ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁੰਦ, ਕਥਾ ਤੇਦੂ ਪੱਤਾ, ਸਹਿਦ, ਮਹੂਏ ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵੇਚਣਾ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਹਾਰੀਆ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵਸਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਣਕ, ਬਾਜ਼ਰਾ, ਮੱਕੀ, ਛੋਲੇ ਅਤੇ ਹਰਹਰ ਉਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੰਗਲ ਦੀ ਲੋੜ ਕਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਲਾਸ਼ ਦੇ ਰੁੱਖ ਇਸ ਸਿਵਪੁਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹਨ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੰਗਲ ਦੇ ਇੱਕ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿੱਚ ਪਲਾਸ਼ (ਮਹੂਏ) ਦੇ 17 ਰੁੱਖ ਹਨ। ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਇਸ ਰੁੱਖ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ, ਪੱਤੇ, ਬੀਜ, ਛਿੱਲ ਅਤੇ ਗੁੰਦ ਦੇ ਆਮਦਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਕਮਰਕਸ ਨਾਮ ਦੀ ਗੁੰਦ ਜੋ ਕਿ ਪਲਾਸ਼ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਉਪਯੋਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਕੀਮਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਲਾਸ਼ ਗੁੰਦ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਮੀ (ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ) ਨਾਸ਼ਕ, ਜਕੜਨ ਰੋਧੀ, ਸੂਗਰ ਰੋਧੀ, ਅਤਿਸਾਰ ਰੋਧੀ, ਤਨਾਵ ਰੋਧੀ, ਕੀਮੋ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਥਾਈਰਾਇਡ ਨਿਰੋਗਾਤਮਕ ਅਤੇ ਜਖਮ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਗੁੰਦ ਨੂੰ ਪਲਾਸ਼ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਰੀਆ ਜਨਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਮਾਹਿਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਵਰਖਾ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਖਰੀਫ਼ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਖਾਸ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਪਲਾਸ਼ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਗੁੰਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਗੁੰਦ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁੰਦ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਮਿਹਨਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁੰਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ, ਉਸਦੀ ਛਿੱਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਵਗਦੀ ਗੁੰਦ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਸਭ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੌਸ਼ਲ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਣ

ਆਧਾਰਿਤ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ 2019 ਦੀ ਸਰਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸ਼ੀਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮਸਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਪਲਾਸ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਕਿਕਲੇ ਵਿੱਚ ਪਲਾਸ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸਮਰੱਥਾ (40 ਕਰੋੜ ਤੱਕ) ਪਾਈ ਗਈ। ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਇਲਾਵਾ (ਵਿਚੋਲੀਆਂ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਵਿੱਚ ਇੰਦੋਰ, ਲੀਮਚ, ਦਿੱਲੀ, ਜੋਧਪੁਰ ਅਤੇ ਵਡੋਦਰਾ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪਲਾਸ ਗ੍ਰਾਂਦ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸਨ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਵਿਚੋਲੀਏ ਇਹਨਾਂ ਵਣਵਾਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਘੱਟ ਮਿੱਥ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਚੈਨਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ 20 ਤੋਂ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰਾਂਦ ਕੱਢਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ :-

ਸ਼ੀਜਨ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਜੋ ਕਿ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਆਜੀਵਿਕਾ ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਦੇ ਕਰੇਰਾ ਬਲਾਕ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ। ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਆਸਾਨ ਸੀ ਜੋ ਗ੍ਰਾਂਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਂਦ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਲੱਗ ਸਮੂਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ 'ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ'। ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤੀ-ਵਣ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਦ ਕੱਢਣ, ਸੁਕਾਉਣ ਅਤੇ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ।

ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜਿਆਦਾ ਕੱਟ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜਿਆਦਾ ਡੂੰਘੇ ਕੱਟ ਨਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕੱਟ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਿੱਲ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ ਲੈਣਾ ਆਦਿ ਨੇ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਂਦਾ। ਮਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੀ ਖਾਤਾ ਰੱਖਣ, ਰਿਕਾਰਡ ਸੰਭਾਲਣ, ਭਾਰ ਤੋਲਣ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਗਿਣਨ ਦੀ ਵੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦੀ ਜਿੰਮਵਾਰੀ ਭਰੀ

ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਅਭਿਆਸ ਨੇ ਸਮੁਦਾਇ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ (30% ਤੱਕ) ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਹਿਲਾ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕੀਤਾ। ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਗੇ ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗ੍ਰਾਂਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਸੁਕਾਉਣਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨਗੇ। ਮੁੱਢਲੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਸੁਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਾਂਦ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੇਂਦਰ (ਵੀ ਐਲ ਸੀ ਸੀ) ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ 732 ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਂਦ ਵੇਚੀ।

ਦਯਾਬਤੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਦਯਾਬਤੀ ਆਦੀਵਾਸੀ, ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਅਤੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਿਮਰਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਅੱਧਾ ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਉਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤ ਮਜਦੂਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਯਾਬਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗ੍ਰਾਂਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ 70-80 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਲੋ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਨੇੜੇ ਦਾ ਜੰਗਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੀ ਪਰ ਗ੍ਰਾਂਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਕਾਫੀ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਦਯਾਬਤੀ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਦੀ, ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗ੍ਰਾਂਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜਦੀ ਸੀ। ਔਸਤਨ ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ 3 ਤੋਂ 4 ਕਿਲੋ ਤੱਕ ਗ੍ਰਾਂਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੀਜਨ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਐਕਟਿਵ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਇੰਚਾਰਜ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਬਹੀਖਾਤਾ ਸੰਭਾਲਣ, ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ, ਭਾਰ ਤੋਲਣ ਲਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਕੰਡੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਸੀਜਨ (ਦਸੰਬਰ - ਫਰਵਰੀ) ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਵੀ ਐਲ ਸੀ ਸੀ ਨੂੰ 105 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 171 ਕਿਲੋ ਪਲਾਸ ਗ੍ਰਾਂਦ ਵੇਚੀ ਅਤੇ 3 ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ 18,847 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਉਤਪਾਦ ਵੀ ਐਲ ਸੀ ਸੀ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ, ਉਸਨੂੰ 4,275 ਰੁਪਏ ਜਿਆਦਾ ਮਿਲੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਖਰੀਦਦਾਰ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਘੱਟ ਮਿਲਦੇ। ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦਯਾਬਤੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜੋ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਿਆਦਾ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗ੍ਰਾਂਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਲਈ ਵਧੀਆ ਕੀਮਤ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆਂ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ਵਪਾਰ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇਣ, ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸੀਜ਼ਨ ਟੀਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਇੰਦੋਰ, ਨੀਮਚ, ਦਿੱਲੀ, ਜੋਧਪੁਰ ਅਤੇ ਵਡੋਦਰਾ ਜਿਹੇ ਸਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗੂੰਦ ਮਾਰਕਿਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਲਈ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਆਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਉੱਚ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 4500 ਕਿਲੋ ਗੂੰਦ ਵੇਚੀ।

ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਗੂੰਦ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਗੂੰਦ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਨੇ ਵੀ ਐਲ ਸੀ ਸੀ ਨੂੰ ਗੂੰਦ ਵੇਚੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕੁੱਲ ਲਾਭ ਦਾ 50% ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 50% ਸਮੂਹ ਦੇ ਖਰਚੇ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਖੁੱਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਿਚੋਲੀਏ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੂੰਦ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ।

ਉੱਚਿਤ ਸਲਾਹ ਸੇਵਾ, ਵਿਹਾਰਕ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਸੀਜ਼ਨ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਸਨ।

ਨਤੀਜੇ :-

ਹਾਲੇ ਸਿਵਪੁਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹੀ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਜੋ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੁਣ 7 ਪਿੰਡਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 70 ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 300 ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਸਤਨ ਗੂੰਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਤਿ ਸੀਜ਼ਨ ਪ੍ਰਤਿ ਮੈਂਬਰ 10 ਕਿਲੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 20 ਕਿਲੋ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇ - ਜਿਵੇ ਗੂੰਦ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਯੋਗਦਾਨ ਬੜਾ ਘੱਟ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਔਸਤ ਠੀਕ ਠਾਕ ਰਿਹਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦਾ ਔਸਤਨ ਯੋਗਦਾਨ 40 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤਿ ਮੈਂਬਰ ਤੱਕ ਵਧਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਗੂੰਦ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਹੋ ਪਾਇਆ ਜਿਸ

ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੀ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਗੂੰਦ ਮਿਲੀ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਜੁੜਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰੀ ਵਿਚੋਲੀਆਂ ਦੇ ਹੱਟ ਅਤੇ ਗੂੰਦ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਵਧਣ ਕਰਕੇ ਗੂੰਦ ਦੀ ਵਧੀਆ ਕੀਮਤ (70-80 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 100-120 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਲੋ ਤੱਕ) ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਸਤਨ ਸੀਜ਼ਨ ਆਮਦਨੀ ਜੋ ਕਿ 1000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ ਹੁਣ ਪ੍ਰਤਿ ਮੈਂਬਰ 4000 ਤੋਂ 5000 ਤੱਕ ਵਧੀ।

ਸੀਜ਼ਨ ਦੇ ਪਲਾਸ਼ ਗੂੰਦ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕੀਆਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦੇ ਬਹੁਆਯਾਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਏ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਲਾਇਨ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀ ਦਾ ਆਫ ਸੀਜ਼ਨ ਵੀ ਹੁਣ ਉਤਪਾਦਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਪੈਸਾ ਵੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੂੰਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ, ਸੀਜ਼ਨ ਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮੌਸਮੀ ਸਬਜੀਆ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਨਾਜਿੱਠ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬੀਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਘਣ ਜੀਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ। ਰਾਜਗੜ ਦੀ ਗਧਾ ਗਨੀ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਸਾਰਧਾ ਬਾਈ ਜਿਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 35 ਕਿਲੋ ਗੂੰਦ ਵੇਚੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਹ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ। ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਵਧੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਟੇਬਲ - ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ		
ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ	2019-20	2020-21
ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	2	7
ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	70	300
ਕੰਮ ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ	45 ਹੈਕਟੇਅਰ	280 ਹੈਕਟੇਅਰ
ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿ ਮੈਂਬਰ	10 ਕਿਲੋ	15 ਕਿਲੋ
ਵੇਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੂੰਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ		
ਗੂੰਦ ਲਈ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਔਸਤ ਕੀਮਤ	70-80 ਰੁਪਏ	100 -200 ਰੁਪਏ
ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ		ਔਸਤਨ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੈਸਾ	980	4000 - 5000

ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਗੁੰਦ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਸ਼੍ਰੀਜਨ ਦੇ ਪਲਾਸ਼ ਗੁੰਦ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦੇ ਬਹੁਆਯਾਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਏ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਲਾਸ਼ਿਨ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀ ਦਾ ਆਫ ਸੀਜ਼ਨ ਵੀ ਹੁਣ ਉਤਪਾਦਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਪੈਸਾ ਵੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁੰਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ, ਸ਼੍ਰੀਜਨ ਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮੌਸਮੀ ਸਬਜੀਆ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਨਾਜਿੱਠ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬੀਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਘਣ ਜੀਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ। ਰਾਜਗੜ ਦੀ ਗਧਾ ਗਨੀ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਸਾਰਧਾ ਬਾਈ ਜਿਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ

ਸਾਲ 35 ਕਿਲੋ ਗੁੰਦ ਵੇਚੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਹ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ। ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਵਧੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋ ਗਈਆ।

ਸ਼੍ਰੀਜਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਤੇ ਪਲਾਸ਼ ਗੁੰਦ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਵਿਭਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਖਾਦ ਦੇਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਨਵੀਆਂ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੈਨੇਜਰ ਸੰਦੀਪ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਬਿਨ੍ਹਾ ਸ਼ੱਕ, ਤਬਦੀਲੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ/ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸੁਧਾਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਚਾਹੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ।

ਵਿਭਿੰਨ ਬਜਾਰਾਂ ਦਾ ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਉਹ ਹੁਣ ਲਾਭ, ਟਿਕਾਊਣ ਅਤੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਯਾਬਤੀ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਸਿਮਰਾ ਦੇ ਸੰਗਿਹ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇੰਚਾਰਜ ਹੈ, ਦੱਸਦੀ ਹੈ,

“ਸਾਡਾ ਸਮੂਹ ਨਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਵੇਂ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਕੰਪਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀਜਨ ਇਸ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਬਲਾਕਾਂ ਅਤੇ ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ :-

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਤਮਕ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਚਿੱਤ ਸਲਾਹ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਵਿਹਾਰਕ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਸ੍ਰੀਜਨ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਿ ਛੋਟੀ ਜੋਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਆਮਦਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਰਿਣਾਮ ਹਨ। ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਰਾਹੀਂ ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਣਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਵੀ।

ਇਸ ਸਭ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਤਿ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸਭ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ।

ਆਉ! ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਖੇਤ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸੀਜਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇਈਏ। ●

ਹਵਾਲੇ -

ਅਨੂਪਮਾ

ਬੂਟੇਆ (ਬੂਟੇਆ ਮੋਨੋਸਪਰਮਾ) ਪਲਾਜ਼ ਟ੍ਰੀ

2019, ਬੀਮਬੀਮਾ,

ਉਪਲਬੱਧ ਹੈ : <https://www.bimbima.com/herbs/buteamonosperma/4539>

ਦਲਵਾਈ, ਏ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

10 ਅਗਸਤ 2020, ਵਿੱਤੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, ਪੇਜ਼ 8,

ਉਪਲਬੱਧ ਹੈ : <https://www.financialexpress.com/opinion/secondary-agriculture-is-of-primary-importance/2049891>

ਡੀ, ਕੇ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤੀ : ਸਿਫਟ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲੋੜ

20 ਦਸੰਬਰ 2019, ਵਿੱਤੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਤੇ ਉਪਲਬੱਧ ਹੈ :

<https://www.financialexpress.com/opinion/secondary-agriculture-the-shift-indian-farming-needs/1807044>

ਨੀਰਜ ਕੁਮਾਰ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਪ੍ਰਬੰਧਨ,

ਐਕਸ.ਆਈ.ਐੱਮ. ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,

ਭੂਬਨੇਸ਼ਵਰ, ਭਾਰਤ

ਈਮੇਲ - prof.nkumar@gmail.com

ਟੀਮ ਲੀਡਰ, ਸ਼੍ਰੀਜਨ

ਨਿਊ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ

ਈਮੇਲ - mohdzahid@srijanindia.org

ਪ੍ਰਸਨਾ ਖੇਮਰੀਆ

ਸੀ.ਈ.ਓ., ਸ਼੍ਰੀਜਨ

ਨਿਊ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ

ਈਮੇਲ - prasanna@srijanindia.org

Secondary Agriculture

Empowering tribals of Central India

LEISA INDIA, June 2021

ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ

ਛੋਟੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣਾ

ਅਨੀਤਾ ਕੁਮਾਰੀ ਪੀ

ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਸਧਾਰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਯੋਗ, ਤਾਲਮੇਲ, ਇਕਸਾਰਤਾ, ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁੱਲ ਸੰਸਥਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਪਥਿਯੂਰ ਪੰਚਾਇਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਢਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਸੀਸਾਮੁਮ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਖੇਤ, ਖੇਤੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ 70, 80, 70 ਤੋਂ ਸੇਅਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 80 ਭੋਜਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। 2050 ਤੱਕ ਅਨਾਜ ਉਤਪਾਦਨ 30 ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਖੇਤ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਸਹਿਯੋਗ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਔਸਤ ਭੂਮੀ ਜੋ ਕੇਵਲ 0.2 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਾਰੀਅਲ ਆਧਾਰਿਤ ਖੇਤੀ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਇਹ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਫਾਰਮਰ ਫਰਸਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' (ਐਫ ਐਫ ਪੀ)

ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਵਧਾਇਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਫਸਲ, ਬਾਗਬਾਨੀ, ਪਸ਼ੂਧਨ, ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਧਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਅਤੇ ਆਈ ਐਫ ਐਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 1000 ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਕੰਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ, 750 ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀਆ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਰਵੇ ਗਰੁੱਪ ਚਰਚਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 19 ਵਾਰਡਾਂ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦੇ

ਅਤੇ ਸਟੈਕਹੋਲਡਰ ਸਾਮਿਲ ਹਨ ਉਹਨਾ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ, ਸੰਭਵ ਹੱਲ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਸਭ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 2016 ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਲਿਖੀਆਂ ਚਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆ ਗਈਆਂ - ਛੋਟੇ/ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਖੇਤ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ - ਆਰਥਿਕ ਚਣੌਤੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਗੈਰ ਵਿਹਾਰਕ ਵੀ ਸਾਮਲ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਚਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ - ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਤੱਕ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸੀਮਿਤ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਸੋਚੀਆ ਗਈਆਂ ਇੰਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਵਿਸਥਾਰ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਸੋਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇੰਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਵਿਸਥਾਰ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ, ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ, ਡਿਜਾਇਨ ਕਰਨਾ, ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੋਣ।

ਪਰਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਸਮੁਦਾਇ, ਵਾਰਡ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਦੀ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਮਗਨਰੇਗਾ ਮਜਦੂਰ, ਪਸ਼ੂਪਾਲਕ ਅਤੇ ਮੁਰਗੀਪਾਲਕ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਮਿਲ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਾਯਾਮੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਚਿੱਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਭਾਵੀ ਰਣਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਤਰਜੀਹ ਫਸਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਵਧੀਆਂ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ, ਖੇਤ ਤਲਾਬਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ, ਵਧੀਆਂ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਆਦਿ ਸਾਮਿਲ ਸਨ। ਇਹ ਔਕੜਾਂ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ।

ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਦੀ ਕਮੀ, ਮੰਡੀਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਘਾਟ, ਮਜਦੂਰੀ ਦੀ ਵੱਧ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਇਨਪੁਟ ਉਪਰ ਖਰਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅੱਡ - ਅੱਡ ਥਾਂ ਹੋਣੀ, ਛੋਟੇ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਘਰੇਲੂ ਪਲਾਟ ਵਿੱਚ ਸੁੰਗੜਨਾਂ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪਲਾਟ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ

ਸਮੁਦਾਇਕ ਵਿਕਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਾਰਡ ਨੰ.1 ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਧਾਕੁਮਾਰੀ ਇੱਕ ਮਾਣਮੱਤੀ ਭਾਗੀਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਮੂਹਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਫਾਰਮਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਅਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸਵਾਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਐਫ ਐਫ ਪੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ 19 ਵਾਰਡਾਂ ਦੇ 68 ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ 500 ਕਿੱਲੋ ਹੈਕਟੇਅਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ, ਕੰਦਮੂਲ, ਦਾਲਾਂ, ਮਸਾਲਿਆਂ, ਸਬਜੀਆਂ, ਮੂਲ ਅਨਾਜਾਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰੇ ਦੀ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤਿ ਮਹਿਲਾ ਫਸਲ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਔਸਤਨ 10 ਤੋਂ 12000 ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲੈਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਗਨਰੇਗਾ ਦੀ ਵੀ ਮਜਦੂਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲਈ ਤਾਜ਼ਾ ਸਬਜੀਆਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਬਚਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜੋ ਇਸ ਕੋਰੋਨਾ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾ ਨੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ। ਸਾਡੀ ਅਸਲੀ ਕਮਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸਾਨ ,ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ।)

ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਾਤ ਫਸਲ, ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਫਸਲ ਤੱਤ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ, ਜ਼ਮੀਨ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀਤੇ ਨਿਵੇਸ਼, ਲਾਭ-ਹਾਨੀ ਆਦਿ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤੱਥ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ - ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦਾ, ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ, ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਸਥਾਨਕ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਸਕਿਲਾਂ।

ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ

ਪ੍ਰਤਿ ਹੈਕਟੇਅਰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 4 ਤੋਂ 10 ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਤਕਨੀਕ ਪਸਾਰ ਅਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਮਜਬੂਤ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਲਿੰਕ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ 19 ਵਾਰਡਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨਰੇਗਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੰਚਾਇਤ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ

ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੇ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ।

ਡਾਕਟਰ ਮਾਧੁਰੀ ਨੇ ਮੁਰਗੀ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੋਆਪਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿਯੋਜਿਤ ਅਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ, ਡੁਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਰੋਕਣ, ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਆਧਾਰਿਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਵਾਰਡ ਮੈਂਬਰ, ਕੁਟੰਬ ਸ੍ਰੀ ਦੇ ਸੀ ਡੀ ਐੱਸ/ ਏ ਡੀ ਐੱਸ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਸਮੂਹ ਦੇ ਆਗੂਆ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਮਨਰੋਗਾ ਮਜਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾਂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਐੱਫ ਐੱਫ ਪੀ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤ, ਸਮਾਂ, ਜਮੀਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਏਕੀਕਰਨ ਇੱਕ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਲਈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਜਮੀਨ ਤੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ। ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਸਿਰਫ 0.04 ਤੋਂ 0.06 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜਮੀਨ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਲਸਟਰ। ਸਮੂਹਿਕ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਭ ਨੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਜੋਗਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਪਾਪਤ ਕਰਨ, ਮੁੱਲ-ਪਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਭ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜਮੀਨ, ਮੰਦਰ ਦੀ ਜਮੀਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਜਮੀਨ ਆਦਿ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜਮੀਨ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਜਾ 2 ਏਕੜ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਟੱਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 250 ਹੈਕਟੇਅਰ ਖਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

ਪਥਿਯੂਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ 16 ਨੰ: ਵਾਰਡ ਦੇ ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਕ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸੀ ਕੇ ਉਨੀਥਨ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਚਿੱਤ ਅਤੇ ਸਹੀ ਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਲਈ ਮਾਹਿਰ ਆਧਾਰਿਤ ਚੋਣ ਓਨੀ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਲਾਹ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਆਈ ਸੀ ਟੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਆਧਾਰਿਤ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ / ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤਿਲ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਸਲ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਜੋੜ ਵਜੋਂ

ਤਿਲ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਸਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਲਈ ਚੁਣਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ, ਪੋਸ਼ਣ ਭਰਪੂਰ, ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਸਹਿ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਗੀ, ਦਾਲਾਂ, ਮੱਕੀ, ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਅਤੇ ਮੂੰਗਫਲੀ ਬਾਰੇ ਤਜਰਬੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਈ।

ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ 248 ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ 19 ਵਾਰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਭਾਗੀ ਤਜਰਬੇਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ ਲਈ 16 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਗੀਦਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਆਮ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਸੋਧਕਰਤਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨ ਫਸਲ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਏਜੰਸੀਆਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਖਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤ ਕਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਬੜੇ ਘੱਟ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਪੋਸ਼ਣ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਵੱਧ ਮੰਗ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਪਰ ਕੀਟਾਂ ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, 250 ਹੈਕਟੇਅਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ- ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮੱਲੜ (ਕਾਰਬਨ) ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਤਿਲ ਇਸ ਓਨਟੂਕਾਰਾ ਮਿੱਟੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਦੇਸੀ ਫਸਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੋਮਟ ਮਿੱਟੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਸਰਵੇ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਮਿਲ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਹੁਣ ਜਲਦ ਹੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ (ਜੀ ਆਈ ਟੈਗ) ਮਿਲਣਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਇਸ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਉਗਾਉਣੀਆਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਤਿਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਉਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਵਿਸਥਾਰ ਰਣਨੀਤੀ (ਵੀ ਏ ਈ ਐੱਸ) ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਫਲਤਾ ਵਾਲਾ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਦਖਲ ਸੀ। ਇਸ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਕੇਰਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਕਾਇਮ -1, ਤਿਲਕ, ਤਿਲਾਤਾਰਾ, ਤਿਲਗਣੀ ਅਤੇ ਤਿਲੋਤਮਾ) ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 2016 ਵਿੱਚ 2 .04 ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ 188 ਏਕੜ ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿੱਤਾ। 19 ਸਖਾਟਰ ਉੱਪਰ 68 ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੇ ਕਾਇਮਕੁਲਮ -1 ਅਤੇ ਤਿਲਕ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ।

ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਇਆਕੁਲਮ - 1 ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਅੰਸ 46-48 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਅਤੇ ਤਿਲਕ ਵਿੱਚ 38 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੇ ਫਾਈਫੋਡੀ ਬਿਮਾਰੀ ਜੋ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤਿਰੋਧਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿਖਾਈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਜੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਰੂਰਤ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਲਈ ਫਸਲ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ।

5 ਤੋਂ 8 ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਲ ਦੇਸੀ ਤਿਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਮਤ 250-300 ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਲੋ ਤੱਕ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਤਿਲ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਗਵਾਂਢੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੈਕਿੰਗ ਕਰਕੇ ਤਾਜ਼ਾ ਵੇਚਿਆ ਗਿਆ। ਸਥਾਨਕ ਬ੍ਰਾਡਡ ਤਿਲ ਦਾ ਤੇਲ 900 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1000 ਰੁਪਏ ਲਿਟਰ ਤੱਕ ਵੇਚਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਲਈ ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਟ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਸਕਿਆ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ। ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਸਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਆਰਥਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਦਵਾਇਆ। ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਗਿਆਨ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਭ ਨੇ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 'ਇੱਕ ਖੇਤੀ ਡਾਇਰੀ' ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਅ, ਕੀਟ/ਰੋਗ, ਝਾੜ, ਆਈਆਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਵੱਟਸਐਪ ਸਮੂਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਪਲੱਬਧੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ, ਵਿਡੀਓ, ਸੁਨੇਹੇ ਅਤੇ ਪਾਡਕਾਸਟ ਰਾਹੀਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਜੋ ਧੜਕਣ ਸੀ। ਜੋ ਇਸਦੀ ਆਤਮਾਂ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਖੁਦ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਸਾਧਾਰਨ ਆਈ ਸੀ ਟੀ ਟੂਲਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ, ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਫਸਲ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਸ਼ਕਤ ਬਣਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ।

ਨਾਰੀਅਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦਨ- ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ

ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਿੰਦਗੀ, ਵਿਵਹਾਰ, ਪਹਿਨਾਵੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸਤੇ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਜੁੜਾਅ ਆਦਿ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਸਰਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੀ ਪੀੜੀ-ਦਰ-ਪੀੜੀ ਅਨੁਭਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਵਜੋਂ ਸਧਾਰਨ ਕਾਢਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਰਲਤਾ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਲਿਆਦਾ ਗਿਣਾਉਣਯੋਗ ਕੰਮ 2019 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ 'ਫਾਰਮਰਜ਼ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਕੰਪਨੀ' ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਉਤਪਾਦ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਪਰਾ, ਹਲਦੀ ਅਤੇ ਕੰਦ ਸਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਖਰੀਦ ਨੇ ਕਾਫੀ ਉਤਪਾਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਐਫ ਐਫ ਪੀ ਨਾਬਾਰਡ ਉਡਾਨਦ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਕੰਪਨੀ ਲਿ. ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸਮੂਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾਰੀਅਲ, ਤਿਲ ਅਤੇ ਹਲਦੀ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਜੋਗਾ ਉਤਪਾਦਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਆਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਉੱਪਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਮੰਡੀਕਰਨ ਲਈ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਸੱਤਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਨਾਰੀਅਲ ਲਈ ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਐਫ ਐਫ ਪੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੇ ਸੁੱਕੇ ਨਾਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰਨ ਲਈ 3500-4000 ਪ੍ਰਤਿ ਨਰ। ਨਮੀ ਚੈਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੀਟਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ। ਕੰਪਨੀ ਸੁੱਕੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਗਿਰੀ ਵਿੱਚ ਮੀਟਰ ਦੀ ਘੁੰਡੀ ਲਗਾ ਕੇ, ਗੀਡਿੰਗ ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਨਾਰੀਅਲ ਗਿਰੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਖਰੀਦੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਟ, 2 ਵਰਜਿਸ ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਆਧਾਰਿਤ ਖਾਣ

ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਲਦੀ ਲਾਇਬਰੇ, ਸੁ ਕਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਊਡਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਟ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਵਿਕਰੀ 25000 ਗਿਰੀ ਤੱਕ ਹੈ। ਹਲਦੀ ਵਿੱਚ, 3 ਟਨ ਤੱਕ ਤਾਜ਼ੀ ਹਲਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਰਕੇ ਪਾਊਡਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਿਲ ਅਤੇ ਤਿਲ੍ਹਾ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਵਿਕਰੀ 15-20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।

ਮਹਿਲਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫਸਲ ਅਤੇ ਕਿਸਮ ਚੁਣਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ।

2020 ਵਿੱਚ ਐੱਫ ਪੀ ਓ ਨੇ ਪਸਿਯੂਰ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਬ੍ਰਾਂਡ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਤਪਾਦ ਜੋ ਬ੍ਰਾਂਡ ਨਾਮ ਅਧੀਨ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ, ਹਲਦੀ ਪਾਊਡਰ, ਤਿਲ ਅਤੇ ਤਿਲ ਦਾ ਤੇਲ, ਗੋਬਰ ਅਤੇ ਪਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਵਰਮੀਕੋਪੋਸਟ, ਘਿਓ, ਮੱਖਣ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸੀ ਗਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਵੇਚ ਲਈ, ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਗੋਬਰ, ਹੋਰ ਚੋਣ ਉਤਪਾਦ, ਵਰਮੀਕੋਪੋਸਟ ਆਦਿ ਦੀ ਖਰੀਦ - ਵੇਚ ਲਈ ਐੱਫ.ਪੀ.ਓ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਐਗ੍ਰੀਮਾਰਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਐੱਫ.ਪੀ.ਓ ਨੇ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਖੇਤ ਉਤਪਾਦਨ ਫੋਨ ਤੇ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਡਿਲੀਵਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸਵਾਕ ਮਿੱਥੇ ਗਏ ਕਿ ਮੁੱਲ ਸੰਵਰਧਨ ਸਰਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਸਹਿਯੋਗ, ਤਾਲਮੇਲ, ਸੰਗਠਨ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਮੁਦਾਇ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਢਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਉਹ ਹਨ - ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਚੜਨ ਲਈ ਕੁਸ਼ਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ, ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ

ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੇਮੌਸਮੀ ਭਾਰੀ ਵਰਖਾ, ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੀਵਰੇਜ ਅਤੇ ਵਿਖੰਡਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਮੋਬਾਇਲ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਮਦਨੀ ਹੋਈ। ●

ਅਨੀਤਾਕੁਮਾਰੀ ਪੀ,
ਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨੀ (ਖੇਤੀ ਵਿਸਤਾਰ)
ਆਈ ਸੀ ਏ,
ਕੇਂਦਰੀ ਪਲਾਟੇਸ਼ਨ ਫਸਲ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ
E-mail: anithacpcr@gmail.com

Value addition
Making small farms smarter
LEISA INDIA, June 2021